

Уляна Граб

ПРОФЕСОР ОМЕЛЯН НИЖАНКІВСЬКИЙ
(1895–1973)

Омелян Нижанківський на 3'їзді українських музик і музикологів у Мюнхені 4 вересня 1957 року. Фото з архіву М. Антоновича.

Підходить до кінця 2013 рік, проголошений на Львівщині роком родини Нижанківських. Саме в цьому році збіглися дві визначні дати – 150 років від дня народження Остапа Нижанківського та 120-річчя від дня народження Нестора Нижанківського – батька і сина, видатних музикантів, які своєю громадською та творчою працею сприяли поступу української музики в складних суспільно-політичних обставинах. Серед численних представників родоводу Нижанківських професійних музикантів не так багато – відомим композитором, диригентом і музичним діячем був о. Остап Нижанківський, професійну музичну освіту здобув Нестор Нижанківський та його син Олег Нижанківський – оперний співак-баритон, соліст Женевської опери. Значно менше відомо ще про двох професійних музикантів, представників родини Нижанківських – найдавнішого відомого предка Андрія Нижанківського (Андреаса Нізанковіюса) та Омеляна Нижанківського, стричного брата Нестора. Про першого

відомо лише, що він народився в Галичині близько 1590 (92?) року, навчався музики та гри на органі у Джироламо Фрескобальді в Римі, де згодом працював органістом у соборі св. Марії, а також у домініканському костелі в Кракові. Помер Андрій Нижанківський 3 квітня 1645 року в Кракові.

Про Омеляна Нижанківського маємо обмаль інформації. У різних енциклопедичних виданнях повторюються основні біографічні відомості: п'яніст, педагог і композитор родом з Рогатина, навчався у Музичній Академії Відня, професор філії Лондонської консерваторії в Каїрі у Єгипті (1924–28), з 1928 року проживав у Швейцарії (Берн), де викладав у консерваторії в Берні, від 1960 року мав свою школу в м. Ляйсені, був органістом і керівником хору, є автором трьох Служб Божих, чисельних вокальних та інструментальних творів, а також мелодії гімну ОУН «Зродились ми великої години».

Ще відомо, що Омелян Нижанківський здобув музикологічну освіту – 6 серпня 1951 року у Мюнхені на УВУ захистив докторську дисертацію (науковим керівником був д-р Зенон Кузеля) під назвою «Die Historisch-systematische aufschichtung des Ukrainischen Volkslides (Grundriss)» (робота присвячена історично-систематичним нашаруванням в українських народних піснях)¹. Також знаємо, що саме завдяки йому Олег Нижанківський, який закінчив Королівську академію музики у

¹ Ганна Карась. *Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття*. – Івано-Франківськ 2012. – С. 673.

Бельгії, приїхав до Женеви, де прийняв участь в Женевському інтернаціональному музичному конкурсі й отримав стипендію для навчання у знаменитого тенора Фернандо Карпі, а згодом став солістом женевської опери².

Василь Барвінський назвав Омеляна Нижанківського «знаменитим п'яністом»³, а Мирослав Антонович присвятив йому цілий розділ у своїх спогадах – вони познайомилися у 1956 році на концерті в Базелі, на якому виступав *Візантійський хор* під керуванням Антоновича, і співав Мирослав Скала-Старицький, якому акомпанував О. Нижанківський. «Омелян Нижанківський радий був допомогти кожному, як міг і коли міг. Запрошував до свого гостинного дому, даючи змогу відпочити й набратися сил серед прекрасної гірської природи, – згадує М. Антонович. – Він позичав ноти та інші матеріали, давав поради, підтримував зв'язки з українськими музикознавцями шляхом листування»⁴. Омелян Нижанківський навіть хотів «межи своїми (так національно, як і музикально)»⁵ організувати у себе перший конгрес музикологів і запросити в якості учасників Антоновича, Аристиди Вирсту, Зиновія Лиська та Андрія Гнатишина. Серед запланованих ним важливих питань для обговорення – видання творів українських композиторів, потреба дописів про українську музику у світових музичних часописах та енциклопедіях, забезпечення звучання української музики в ефірі європейських радіо станцій та інші. О. Нижанківський приймав активну участь в підготовці з'їзду українських музик і музикознавців, який відбувся 4–5 вересня 1957 року в Мюнхені і, як пише Антонович, не лише сам приїхав на з'їзд, але через архієпископа Івана Бучка допомагав приїхати іншим українським музикам⁶.

Омелян Нижанківський був оптимістом, щирим приятелем, який любив і вмів приймати друзів у своєму домі. «Все це створювало своєрідну атмосферу чи гостювання, чи то бурлакування, чи то наукової конференції, – писав Антонович. – І забувалось тоді все, крім музики»⁷. Гостював в Нижанківського і М. Скала-Старицький, який вважав його дивовижною людиною: «Перейшов цілий ряд операцій, шпиталів та клінік і під 60-тку зробив докторат з музикології на українському та німецькому університетах. Тепер вправляє завзято фортеп'яно і надіється зробити ще п'яністичну кар'єру. Йому тепер 62 роки [...] Неймовірна енергія, оптимізм, запал, віра в себе і в будуче»⁸.

Останні роки життя Омеляна Нижанківського важко хворів і помер на руках дружини Олега Нижанківського – Зої. У неї зберігається весь його архів, який з часом Зоя Нижанківська планує передати в Україну – багато невідомих для нас сторінок у біографії та творчій діяльності Омеляна Нижанківського потребують ретельного дослідження.

² Олег Нижанківський – син України і світу // *Свобода* (2003/12, 21 березня); Інтернет-ресурс: <http://www.svoboda-news.com/arxiv/pdf/2003/Svoboda-2003-12.pdf>

³ Див.: Ю. Булка. *Нестор Нижанківський: Життя і творчість*. Львів – Нью Йорк 1997, с. 12.

⁴ М. Антонович. *Між двома світовими війнами: Спогади*. Київ 2003, с. 247.

⁵ Там само, с. 246.

⁶ Там само, с. 247.

⁷ Там само, с. 249.

⁸ Там само, с. 250.

Важливим, на наш погляд, джерелом, яке проливає світло на деякі життєві обставини цього видатного, але, на жаль, майже невідомого в Україні, музичного діяча, є лист Омеляна Нижанківського до Ігоря Соневицького, який зберігається в архіві І. Соневицького, переданого у 2010 році до Інституту Літургійних Наук УКУ (Львів). Це лист-відповідь на прохання І. Соневицького подати інформацію про Нестора Нижанківського (до книжки про якого він у той час шукав матеріали), який лише окремими штрихами окреслює драматичну долю одного з достойних представників музичної династії родини Нижанківських. Лист публікуємо повністю, без скорочень, мовою оригіналу. Нехай його оприлюднення буде першим внеском нашого морального боргу перед людиною, котра все своє нелегке життя поклала на вівтар служіння Музиці – професором Омеляном Нижанківським.

*Якщо минуле хоче говорити з сучасним,
воно має говорити своїм власним голосом.
Інакше ноти будуть фальшиві.
Юрій Шерех*

8 жовтня 1968, Берн
авторизований машинопис

Дорогий Пане Доктор і Друже!

Від двох місяців зі мною щось в непорядку і то поважно. Крім недомагань зі серцем шукаються лікарі довший час причину горячки, яка доходить часто до 39 ст. і загального раптового ослаблення. Все те не тільки загальмувало мою професійну активність і накопичило гори неполагодженої кореспонденції, але передусім ставить (залежно від вислуду медичних аналіз) перед трагічною дилемою чи зможу ще зреалізувати повно плянів чи робити тестамент... Хай це остане межі нами – бо не хочу алярмувати родину за океаном яка і так має свої і то поважні клопоти. Думав вислати рівночасно зі знімками кілька дат біографічних однак в тих обставинах не зміг зліпити двох речень.

Засадничо я був проти – бо це ж не моя біографія тільки Нестора.

Інші члени родини доставили Вам доволі материялів про Нестора і хочай се виглядає на парадокс: я як стриєчний брат маю для Вас менше ревелаяцій чим інші члени родини чи знакоми не говорячи вже про Нестора великий круг учеників. В 1921 р. ми жили у Відні в тій самій кімнаті, однак Нестор студіював музику, а я експортову академію... Послідний раз бачив Нестора у Львові в 1926 році і то кілька хвилин на двірці перед виїздом з вакацій до Єгипту. Тогди одержав від нього деякі форт[еп'янні] твори. Що ж нового можу сказати про него? Превелика страта для укр[аїнської] музики – скільки міг він же творити – бо ж ми майже ровесники віком... Старався заступити (о скільки це загалом можливо) батька его синові Олегови, який продовжує музичну традицію нашої родини. Так отже я мав контакт з п'яти поколіннями нашої родини (дідо о. Йосиф, батько о. Петро і стрийко Остап. Трете покоління Нестор, я і мої браття, четверте Олег, а п'яте діти Олега).

Про мене самого хотів би найкраще сказати: родив ся в 1895 і дата смерти поки що не актуальна – дай Боже якнайпізніше. Все таки лаконізм має свої границі,

тому коротко кілька дат. Родився в Рогатині 20. 8. 1895 р. (хрестив мене о. Кудрик, батько композитора). Мій батько о. Петро помер в 1906 р. на 37 р. життя. Від молодих літ я мріяв тільки про те щоб стати музиком – на жаль треба було традиційно кінчити гімназію і університет. Студії правничі у Львові і Кракові як також музичні у Відні перервала перша війна (69 полк в австр[ійській] армії, посім в УГА), 1921 повертаю до Відня щоб продовжувати студії музичні. В муз. академії порадили мені студіювати щось позитивнішого – бо по сімох роках війни я до фортеп'яно «за старий». Так отже по експортовій академії я став...книговодом на фабриці бензини в Дрогобичи. На щасте...мій стан здоровля погіршився (наслідки війни) і лікар категорично казав змінити клімат на тепліший. В 1924 році виїхав до Єгипту, де по короткім побуті в санаторії в Гелуан (де свого часу лікувалася Леся Українка) зівстав заангажований як проф[есор] фортеп'яну в Каїро в муз[ичній] консерваторії – філії лондонської. Щойно отже в 29 році життя зачав працювати як музик і то в многих ділянках (диригент великого мішаного хору і камеральної оркестри – та органіст в костелі Єзуїтів). Тяжка професіональна праця – часом 12 годин денно та загорячий клімат погіршили мій стан здоровля і по чотирьох роках Єгипту виїхав до Швейцарії спершу на лікування, а потім на сталий побут. Моя дружина швайцарка, для якої все що українське є дороге-святе. Ніколи не уважав себе композитором, однак мої твори (солоспіви, органні композиції, три лат[инські] сл[ужби] Божі на міш[аний] хор з органами («деформаціон професіонелле» як органіст в лат[инському] костелі) мають великий успіх. Все те досі в рукописях – бо мене більше цікавить фортеп'ян.

Дорогий Друже хай Вас Пан біг боронить подавати «ін естензо»⁹ всі ті епізоди мого музично спартаченого життя із-за многих причин – хай тільки це буде пересторогою для многих родичів не боронити власним дітям вроджених евідентних¹⁰ талантів і тогди місто тисячів аматорів будемо мати тисячі добрих професіональних музик. Дуже Вас прошу подати мені до перегляду Вашу остаточну верзію – до біогр[афії] Нестора. Щоб я міг евенг[уально] дещо справити а передусім скоротити «великих слів велику силу» з мого листа, бо дійсно нині мені не до писаня «до речі».

З Мюнхену очікую фотокопію з Квелленлексікон в справі Андрія Н[ижанківського] а від Рудницького композ[ицію] Нестора о яку Ви мене питали.

Як Ваше здоровля? Спасибіг Вам за те що так щиро та фахово занялись життєписом дорогого Нестора. Ви стільки видали на розшуки і реклямації в справі матеріялів про Нестора що дозволю собі переслати хотяй дрібничку на поштові значки. Чи одержали мої дві знимки які я еще перед погіршенням здоровля Вам переслав?

Ще раз спасибіг за все і сердечно Вас здоровлю та цілую.

Ваш все щиро відданий Омелян

OMELAN NIZANKOWSKY
Doktor der Musikwissenschaft
Dipl. Klavierlehrer, Organist, Komponist
Dirigent und Musikkritiker
Frankenstr. 30 – (031) 56 52 74
3018 BERN (Schweiz)

⁹ In extenso (лат.) – розширений.

¹⁰ Ewidentny (польс.) – очевидний.